

חוכמה בגויים תאמין, תורה בגויים לא תאמין

שיחה על פרשת יתרו

הנושא המרכזי בפרשת יתרו הוא מעמד הר סיני ושמיעת עשרת הדברות. אבל בפרשה יש גם נושאים אחרים. היא פותחת בביקור יתרו במחנה ישראל במדבר. כידוע, יתרו בא לבקר את חתנו, ואחרי טקס קבלת הפנים כעבור יום או יומיים, צפה בשגרה היומיומית של עם ישראל. בני ישראל מתקהלים על משה יום יום מהבוקר עד הערב, והוא שופט אותם ומורה להם מה יעשו. יתרו יעץ למשה להקים היררכיה משפטית שכללה שרי עשרות, שרי מאות וכו', כאשר משה יעמוד בראש ההיררכיה ויהיה השופט העליון. משה קיבל את עצת יתרו ועשה כדברו.

סביב מתן העצה ע"י יתרו וקבלתה ע"י משה רבנו נוצרה המימרה החז"לית "חוכמה בגויים- תאמין; תורה בגויים לא תאמין". זאת אמירה שדורשת עיון:

ראשית, מה מקור האמירה? לחז"ל היתה דרך משלהם לדרוש בדברים. הרבה פעמים הם לקחו פסוק מסוים או אמירה מסוימת, הוציאו אותה/ה מהקשר/ה ויצרו אמירה חדשה. הוצאת הדברים מהקשרם לא היתה מתוך כוונת זדון, אלא ע"י כך הם המציאו דברים חדשים שהם רצו לדרוש בהם. בעיניהם, חשיבותם של הדברים החדשים לא נפלה מחשיבותם של הדברים המקוריים. כך לדוגמא, לקחו את הפסוק הבא ממגילת איכה ושיחקו איתו:

'טָבְעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ, אֲבָד וְשִׁבְרַת בְּרִיחֶיהָ, מַלְכָּה וְשָׂרֶיהָ בְּגוֹיִם, אֵין תּוֹכָה, גַּם נְבִיאֶיהָ לֹא מָצְאוּ חֲזוֹן מֵה' (איכה, ב', ט')

הם הורידו את הפסיק שבין בגויים לבין אין תוכה ויצרו את המשפט "בגויים אין תוכה". ומדרש איכה רבה אומר כך:

אם יאמר לך אדם יש חכמה בגויים תאמין, הדא הוא דכתיב (עובדיה א') והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשיו, יש תורה בגויים אל תאמין, דכתיב מלכה ושריה בגויים אין תורה, נביאיה אלו נביאי שקר, גם נביאיה אלו נביאי אמת, אלו ואלו לא מצאו חזון מה'. (איכה רבה ד, ג)

מכאן האמירה: "חוכמה בגויים תאמין, תורה בגויים לא תאמין". מה פירוש האמירה הזאת? לכאורה נראה שהחוכמה באה בניגוד לתורה, אבל כל העניין הוא סמנטי. ברגע שנבהיר את הסמנטיקה הדברים יהיו ברורים:

הכוונה מ-"חוכמה" היא כל הדברים שאמיתותם לא תלויה במי שאומר אותם. עם אלה נמנים המדע והטכנולוגיה וכל ידע עובדתי אחר. העובדה שמים רותחים ב-100 מעלות צלסיוס בלחץ אטמוספרי היא תמיד נכונה והיא לא תלויה במי שמציין אותה בין אם הוא גוי ובין אם הוא יהודי. הכוונה מ-"תאמין" היא שמותר ליהודי המאמין ליהנות מהתוצאה של הפעילות המדעית או הטכנולוגית, גם אם היא יזומה או מובלת ע"י גויים. אם היפנים מייצרים מכוניות כל כך טובות, נוחות ויעילות, (לא כל כך זולות!), אז מותר ליהודי להשתמש במכוניות האלה. יתר על כן, אם יש לו ידע וכישורים המאפשרים לו לקחת חלק בפיתוח אותה מכונית, גם כן מותר לו.

לקטגוריה הזאת שייכת גם עצת יתרו. זאת עובדה שאדם אחד לא יכול לטפל בקהל גדול (במקרה של משה רבנו "כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף") ולשמוע את תלונותיו, וזה לא משנה אם יתרו אומר את זה או מישהו אחר. לכן משה רבנו קיבל את עצת יתרו. זאת היא דוגמא של "חוכמה בגויים".

לעומת זאת הכוונה מ-"תורה בגויים" היא הדברים שאמיתותם תלויה במי שאומר אותם. כאן מדובר בעיקר במוסר כלומר בדברים שבין אדם לחברו. הם נקראים "תורה בגויים" לא מפני שרק הגויים עוסקים בהם, אלא מפני ששילתם לא מתיישבת עם תורת ישראל.

אני נוהג לקנות פירות וירקות בשוק. פעם הסתובבתי בשוק וראיתי דוכן עגבניות ומעליהם שלט מאולתר עשוי קרטון בערך 70X40 ס"מ. על השלט היה כתוב בספרות מאירות עיניים 2. טוב, אמרתי שזה מחיר טוב לעגבניות. לקחתי שקית ושמתי כמה ששמתי עגבניות ונתתי למוכר לשקול. לפי המשקל ראיתי שהעלות לא מסתדרת עם המחיר. שאלתי את המוכר איך זה ואז הוא אמר לי "תפתח את העיניים!". ובאמת פתחתי את העיניים וראיתי שבפינה הימנית העליונה של הספרה 2 כתוב בספרות זעירות 99. כלומר המחיר הוא 3 שקלים לק"ג ולא 2. כמובן שזה לא היה מעלה ולא מוריד. גם אם המחיר היה יותר, הייתי קונה עגבניות כמה שהייתי צריך. מי בכלל מעיז לחזור הביתה בידיים ריקות?!

הנקודה היא שכל הנושא הזה של אותיות קטנות, במקרה זה ספרות קטנות, לא נועד אלא למנוע מידע מאדם שצריך אותו כדי לקבל החלטה נכונה, ובדרך זאת להטעות אותו ולהוליך אותו שולל. וזאת דוגמא מצוינת של "תורה בגויים" ולא משנה אם הגויים עוסקים בה או היהודים.

אנשים תמימים עלולים לחשוב שאם מדינה "מתקדמת" כלשהי, נאמר ארצות הברית, הגיעה לכך שטלסקופ' האבל שלה סורק את נבכי היקום, אז גם התושבים שלה הם בשיא היושר והמוסריות. אלא שהטכנולוגיה היא בחזקת חוכמה בגויים, ואילו המוסר הוא משום תורה בגויים.

סיכום הדברים הוא האמירה עצמה: "חוכמה בגויים תאמין, תורה בגויים לא תאמין".

הכין: ניסן אבדי